

PRE-ŠTAP I ŠTAP ZA ORIJENTACIJU I KRETANJE DECE SA OŠTEĆENJEM VIDA

Rezime: Program pre-orijentacije daje temeljne preduslove uspešnog osposobljavanja za orijentaciju i samostalno kretanje dece sa oštećenjem vida. U procesu učenja orijentacije i kretanja neophodno je da se u skladu sa uzrastom obezbede odgovarajuća sredstva: anticipatori, pre-štapovi i štapovi. To su ručni alati kojima slepo dete može da se informiše, da istražuje, pregledava, otkriva, štiti se i upoznaje svet oko sebe da bi se pripremiło za samostalno i nezavisno kretanje u njemu.

Ključne reči: dete sa oštećenjem vida, anticipatori, pre-štap, štap, orijentacija i kretanje.

Uvod

Orijentacija i kretanje široko se definišu kao sposobnost bezbednog i efikasnog kretanja kroz bilo koje okruženje. Kay (1999) definiše orijentaciju kao "svest o trenutnom položaju u prostoru, određivanje prostora i kretanje kroz njega". Vizuelno oštećena deca često imaju teškoće u kretanju u sredini. Sticanje vizuelno-perceptivne sposobnosti i koncepata koji su u vezi sa prostorom, kao što su telesna shema, svest o sopstvenom telu i svest o prostoru oko sebe se često ne razvijaju u punom potencijalu zbog oštećenja ili gubitka vida.

Motivacija za kretanje slepe dece predškolskog uzrasta je slabija zbog nedostatka vizuelnih informacija i stimulusa koji obezbeđuju signale za kretanje. Stoga je neophodno raditi na razvoju programa kretanja kako bi se prevazišli ovi nedostaci i podučavati dete u razvoju koncepata, veština i tehnika koje su potrebne da se orijentišu prema okolini i da se kreću nezavisno i bezbedno.

Od najranijeg uzrasta treba praktikovati rad u cilju razvoja psihofizičkog potencijala istovetan deci tipične populacije, što će omogućiti slepom detetu osveščivanje slike o vlastitom telu, razvoj fine i grube motorike, pravilno držanje, usvajanje ispravnih pojmova o stvarima i pojavama iz okoline. Praktična obuka mora da obezbedi čulni, motorni, intelektualni i psihološki okvir neophodan za realizaciju programa orijentacije i kretanja u prostoru, a krajnji cilj programa je da dete može početi da primjenjuje naučene veštine radi obavljanja složenijih zadataka.

Proces orijentacije počinje igrom između deteta i roditelja. Važno je da se slepo dete ne ograničava u izvršavanju pokreta, jer će u tom slučaju sadržaj njihovog razumevanja ljudi, mesta i stvari takođe biti ograničen. Deca uče putem

identifikovanja i imenovanja stvari. Slepom detetu je potrebno da bude blisko sa svetom koji ga okružuje. Akciju videćem detetu omogućava vid, a slepom detetu dodir, sluh i pokret. Roditelj ne može imenovati stvari, dodirujući ih za njega. Iskustvo mora da potiče od detetovog ličnog iskustva. Za slepo dete igračke su alati i oruđa za upoznavanje sveta.

Anticipatori i pre-štapovi

Anticipatori su delovi opreme ili igračke koje deca sa oštećenjem vida guraju ispred sebe dok hodaju. Najčešći anticipatori su igračke koje se guraju, pre-štapovi i štapovi. Oni služe kao osnova za kasnije kretanje slepog deteta sa belim štapom.

Anticipatori daju podršku i balans slepom detetu da se slobodno kreću u okruženju upotrebom ovih uređaja, umesto da ih vodi odrasla osoba. Štaviše, u smislu bezbednosti, njihovo korišćenje pomaže deci da pronađu jasnu putanju i da lociraju predmete na putu. Prilikom odlučivanja da li je vreme za uvođenje anticipatora, stručnjaci za orijentaciju i kretanje razmatraju pitanja motivisanosti deteta, kao i razumevanje alata koji predstavljaju produžetak njihovih ruku. Takođe, razmatraju pitanje da li postoji funkcionalna potreba za anticipatorom u njegovoj svakodnevnoj rutini.

Koji je uređaj najbolji za određeno dete možemo odlučiti na osnovu određenih kriterijuma: neki uređaji podržavaju dete; ako ih deca puste, uređaji padaju na pod ili tlo. Neki su za samopomoć; ako ih deca puste, ostaju na mestu i ne padaju na pod ili na zemlju. Jednu grupu predstavljaju uređaji koje deca mogu da guraju sa jednom, ili obe ruke.

Neki uređaji se smatraju igračkama (kao što su igračke za igru), a druge se smatraju "formalnim" uređajima za mobilnost (kao što su pre-štapovi). Svi uređaji treba da budu čvrsti i napravljeni od materijala koji su izdržljivi i jaki. Moraju da budu na adekvatnoj visini za dete koje ga gura, to je obično visina struka. Najvažnije je da se deca osećaju prijatno i da se zabavljaju gurajući ih.

Neki specifični primeri samopodržavajućih igračaka koje deca guraju obema rukama su minijturna kolica za prehrambene proizvode, kosilice, usisivači, kočije za lutke i šetači koji imaju druge karakteristike (dugmad za okretanje, svetla, sirene, sortirke oblika itd.). Primer dečje igračke koju podržava dete je hula-hoop. Najčešći "formalni" uređaji koji dete podržava sa obe ruke su pre-štapovi i uobličeni uređaji za pred-mobilnost. Većina uređaja se pomera samo napred i nazad; neki imaju točkove koji omogućavaju nesmetano kretanje u svim pravcima. Karakteristike mogu uključivati kočnice, nošenje košara i mogućnost promene visine dok dete raste. Na kraju, glavni primer "formalnog" uređaja koji deca podržavaju jednim rukom su standardni ili prilagođeni štapovi.

U ovim uređajima baze podrške treba da budu dovoljno široke da bi deca mogla udobno hodati iza njih normalnim hodom. Da bi deca imala malo stabilniju ravnotežu, uređaji ne bi trebalo da budu previše lagani (lako se prevrću) ili suviše teški.

Prvo, deca nauče da koriste ove uređaje tokom svakodnevnih rutina. Sa praksom tretiraju ih na odgovoran način, bez bacanja, udaranja, podizanja u

vazduh, ljuljanja ili udaranja na zidove ili objekte s njima. Deca moraju shvatiti da su njihovi anticipatori alati, koje mogu koristiti kada hodaju u slobodnom ili otvorenom prostoru, držeći ruku odrasle osobe i dok se kreću. U zavisnosti od njihove starosne dobi, nauče da znaju i razumeju sigurnosne reči, kao što su: "stop" i akcijske / direkcione reči i fraze, kao što su: "guranje", "odbacite ga", "pokupiti ili podići sa zemlje" i "ispred". Najvažnije, deca moraju konceptualizirati odnos između njihovih uređaja i okoline (na primer, kada je gurnuo igračku, može da očekuje sledeći korak, prvo je on gurnuo igračku, a onda je njegov red za pad).

Koristiti svetiljke, vizuelno atraktivne igračke i igračke koje zuje ili se na drugi način oglašavaju da bi deca mogla hodati prema njima, daleko od, ili pored njih. Decu treba upućivati da hodaju prema poznatim orijentirnim mjestima, ohrabrujući ih da primećuju informacije koje predstavljaju orijentire u okruženju. Takođe, treba koristiti muziku i igre kako bi se motivisala upotreba uređaja, ali imati na umu da muzika ne sme prikriti druge važne zvukove iz životne sredine.

*Anticipator za kretanje slepe dece
Pre-štap*

Beli štap za kretanje

Dečji štapovi su malih veličina, čiji su celokupan dizajn i nosivost podešeni potrebama slepog deteta predškolskog uzrasta. Ovi štapovi imaju okrugao vrh koji klizi lagano, držač (hvatište) sa udubljenjem za pravilno postavljanje dečjih prstiju i traku za pridržavanje zgloba. Po spoljašnosti dečji štap veoma liči na dugi beli štap.

Posebno je pitanje kada će dete imati dovoljno veštine i spremnosti da započnu korišćenje belog štapa. Prilikom rešavanja ovog pitanja, stručnjaci za orijentaciju i mobilnost trebaju imati na umu da korišćenje štapa zahteva od dece da imaju odličnu svest o telu.

Roditelji su prirodni edukatori, nastavnici bez formalnih nastavnih stepena i ne treba da odlažu sa upotrebom štapa. Neki instruktori za orijentaciju i kretanje ne započinju sa instrukcijama dok dete ne hoda. Međutim, neke aktivnosti mobilnosti mogu se obaviti pre nego što vaše dete napravi svoj prvi korak. Uvođenje štapa treba da počne još na uzrastu bebe, jer što ranije se dete upozna sa štapom, kasnije ga neće odbacivati, jer će štap postati deo njegove telesne sheme. Za dete u predškolskom uzrastu, nije neophodno da ga koristi pravilno, jer dete još uvek nema neuromišićne sposobnosti da bi moglo pravilno da koristi tehnike kretanja štapom, ali je važno da se navikava na njegovo korišćenje.

Prvi štapovi koji se mogu odabrati su sa držačima za golf i štapovi sa ručicama cilindra. Uzimajući u obzir da su dečje ruke male, štap sa ručicom cilindra je najbolji. Najmanji štap na raspolaganju je 5 inča dugačak. Pored ručke, koja je dovoljno mala da se mali prsti okreću oko nje, postoje još dva razloga zašto je ovo najbolja vrsta štapa: vrh štapa je izrađen od metala, koji nudi izvanredne zvučne povratne informacije i lak je za držanje.

Kada se nabavi štap, jednostavno ga treba staviti u svoj dom tako da ga dete otkrije samostalno. Ako ga dete ne istražuje, može se postaviti na dlan detetove ruke. On će najverovatnije obmotati prste oko drške. Ako pokazuje interesovanje, to neće trajati dugo, ali ne treba produžavati aktivnosti. Štap se jednostavno tek uvodi u život slepog deteta. Bar jednom dnevno, beba treba da ima dodir sa štapom. Beba može da ga dodirne i pokuša da ga stavi u usta ili liže. To su sve normalne reakcije.

Bebu možemo da stavimo da sedi na čebetu i da dira i pomera štap. Ovo je bebin način istraživanja štapa. U ovoj fazi ne postoji ispravan ili pogrešan način korišćenje štapa, baš kao što nema pravog ili pogrešnog načina da se igra sa većinom igračaka. Dete ne treba disciplinovati ili oduzimati štap, ako ga okrene u vazduhu, zbog straha od povrede. Ozbiljan glas ili uklanjanje štapa može ometati pozitivan razvoj veština buduće orijentacije i kretanja u prostoru. Još jedan dobar trenutak za davanje štapa detetu je kad je sedi na stolici, jer će ga ispustiti, a to će mu dati sjajne slušne informacije. Štap ne treba davati detetu kada je u ograničenom prostoru, kao što je dečji krevet, jer to može smanjiti mogućnost pokretanja štapa i frustraciju ili stvarnu štetu za dete. Kada dete počne samostalno da drži štap, ohrabrivati ga da koristi štap u kući najmanje trideset minuta dnevno.

Slepom detetu trebaju dva štapića za kretanje, jedan za spoljnu sredinu i jedan za kuću. Roditelj gde god izlazi sa svojim slepim detetom, treba obavezno da nosi i štap, jer on modelira svoje dete i formira naviku nošenja i korišćenja štapa, jer će isto tako da radi dete kada postane starije. Malo po malo, dete će otkriti da je štap njegov alat. Kada dete shvati da postoji svet izvan njega u kome on može da se kreće, to će biti put ka njegovom nezavisnom kretanju.

Dečji štap

Na višem uzrastu, kada je dete taktilno kinestetički postiglo zadovoljavajući nivo i kada je ovladalo saznavno mentalnim procesima, može ovladati tehnikom kretanja dugim belim štapom. Beli štap je još uvek jedino sredstvo za kretanje slepih osoba koje daje sigurnost osobi jedan korak ispred nje. Poizvede se više vrsta štapova za slepe i to u dve verzije: kao jednodelni i višedelni sklopivi, odnosno štap za izvlačenje. Štapovi proizvode od različitih materijala ili njihovih legura (drvo, plastika, pleksiglas, mešani aluminijum, neoksidirajući čelik itd.). Danas je najčešće u upotrebi aluminijumska cev, kojoj se daje prednost zbog čvrstoće, elastičnosti, male težine i pogodnosti za obradu i kvalitetnu proizvodnju po ceni pristupačnoj za masovnu upotrebu. Štap je opremljen gumenom drškom, a vrh štapa je izrađen od osetljivog materijala koji se prema potrebi može zameniti. Štap predstavlja neku vrstu štitnika i treba ga držati u središnjem položaju, odnosno po sredini tela da bi kretanje bilo pravilno. Njegova dužina se određuje prema visini vlasnika. Kada se drži vertikalno on treba da doseže do grudne kosti.

Beli štap ima mnoštvo namena: kada štap dodiruje stvari i predmete, on motiviše dete da istražuje okolinu; pomaže da se u detinjstvu slepo dete oslobodi straha i napetosti; kod dece često služi kao odbranbeno sredstvo (ili bolje rečeno sredstvo za tuču), kao i sredstvo za zabavu ili igru (jaše konjića, koristi ga kao mač,

koristi ga kao koplje itd.), a kasnije se njegova uloga povećava: štap je amortizer: on dodiruje stvari koje su na direktnom putu slepog putnika; služi kao produžena ruka (ili pipaljka); širi informacije koje se dobijaju čulom dodira; pronalazi, potvrđuje i razlikuje granične oznake na putu; pomaže u uspostavljanju linije pravca kretanja; otkriva rupe na putu; služi kao sredstvo za merenje; identifikuje slepog putnika; štap zaustavlja automobile na raskrsnici i daje vozačima upozorenje kada ulaze u ulicu pre slepog putnika; dobro korišćen štap projektuje pozitivnu sliku o slepoj osobi; štap je sistem zamenjivanja vida: on zamenjuje optičku percepciju – taktilnom; omogućava slepom da se kreće slobodno i zadovoljno, oslobođen brige i straha; pomaže slepoj osobi da se kreće opušteno kada šeta na neiskusnom videćom osobom; omogućava slepoj osobi da hoda brže, a kada hoda brže, štap joj pomaže da ne skrene sa puta; predstavlja uzemljenje slepe osobe u prostoru; štap je sredstvo koje lokalizuje eho. I na kraju, omogućava (i jeste) simbol nezavisnosti osobe sa oštećenjem vida.

Zaključak

Od najranijeg uzrasta treba praktikovati rad u cilju razvoja psihofizičkog potencijala istovetan deci tipične populacije, što će omogućiti slepom detetu osveščivanje slike o vlastitom telu, razvoj fine i grube motorike, pravilno držanje, usvajanje ispravnih pojmova o stvarima i pojavama iz okoline, što će postaviti temelj za veštine orijentacije i mobilnosti slepe dece predškolskog uzrasta. Zbog toga, u procesu učenja orijentacije i mobilnosti neophodno da se obezbede sredstva za orijentaciju i kretanje: anticipatori, pre-štapovi i štapovi. To su pretpostavke uspešne orijentacije i kretanja, kao i drugih metoda mobilneta. Vreme prelaska na druge metode određuje se individualno i zavisno od toga koliko je dete ovladalo znanjima i veštinama neophodnim za proces uvođenja u samostalno snalaženje i kretanje. Pre orijentacija daje temeljne pretpostavke uspešnog osposobljavanja za orijentaciju i samostalno kretanje u poznatom i nepoznatom prostoru.

Literatura

Dikić, S., Žigić, V. (2008): *Orijentacija i kretanje lica sa oštećenjem vida – Peripatologija*, CIDD, Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Beograd. ISBN 978-86-80113-87-6
E. Adelson, S. Fraiberg. Gross motor development in infants blind from birth *Child Dev.* (1974), pp. 114-126.

Касаткин Л. Ф. *Развитие функций равновесия у детей с глубоким нарушением зрения.* — В кн.: Мышечная деятельность в норме и патологии. Проблемный сборник.— Горький: Педагогический ин-т, 1975. С. 13-14.

Kay, L. (1999). *Towards Objective Mobility Evaluation: some thoughts on a theory*, American Foundation for the Blind, New York.

Miller, S. (1982): *Relationships between mobility level and development of positional concepts in visually impaired children*, *Journal of Visual Impairment and Blindness*, 76, 889-918.

Morgan, B. (Ed.) (1992): *Resource Manual for Early Intervention with Infants, Toddlers, and Preschoolers Who Are Visually Impaired and Their Families*. SKI'HI Institute, Logan, UT.

Rau P. R. S. (2006): *Self Teaching and Practice in Orientation and Mobility: Blind Welfare*, 28, April, P. 9.

Zorica Savković
Vesna Žigić

PRE-STICK AND STICK FOR ORIENTATION AND MOVEMENT OF CHILDREN WITH DAMAGED EYESIGHT

Summary: The pre-orientation program provides the basic prerequisites for successful training for orientation and the independent mobility of children with visual impairment. In the process of learning orientation and mobility it is necessary to provide adequate aids in according to age: anticipators, pre-canes and cans. These are handheld tools for the blind child to be informed, explore, discover, inspect, detekt, protect and meet the world around him in order to prepare for independent and independent mobility in the world.

Key words: child with visual impairment, anticipators, pre-cane, cane, orientation and mobility.